

การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร

Development Strategic of Sakon Nakhon Herbal City

อภิวัดน์ แสงวงศ์¹, วุฒิพงษ์ ภักดีกุล², วรินทร์มาศ เกษทองมา³

Apiwat Saengwong¹, Wuttiphong Phakdeekul², Warinmad Kedthongma³

(Received: July 12, 2019 ; Accepted: August 8, 2019)

บทคัดย่อ

จังหวัดสกลนคร เป็น 1 ใน 4 จังหวัดนำร่องเมืองสมุนไพร ร่วมกับ จังหวัดเชียงราย ประจวบคีรีขันธ์ และสุราษฎร์ธานี ดังนั้น การจัดทำยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร มหานครแห่งพฤกษศาสตร์บนฐานรากประชารัฐ จึงสำคัญยิ่ง การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบ การวิจัยและพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เกษตรกร กลุ่มผู้ปลูกและแปรรูปสมุนไพร แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การสร้างและพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ด้วยการศึกษเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้วยการทำ SWOT การระดมความคิดเห็น และการใช้วงจรคุณภาพ PDCA ระยะที่ 2 การศึกษาประเมินผล โดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน และสัมภาษณ์ผู้บริหาร จำนวน 6 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นด้วย Independent t-test และ ANOVA ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า จังหวัดสกลนคร ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีการปรับปรุงยุทธศาสตร์ จำนวน 2 ครั้ง เกิดการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 โครงการ ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร พบว่า เห็นด้วยระดับมาก โดยยุทธศาสตร์ที่เห็นด้วยมากที่สุด คือ ยุทธศาสตร์การสร้างและจัดการองค์ความรู้ด้านสมุนไพร ($\bar{X}=4.25$, $SD=0.048$) กิจกรรมที่เห็นด้วยมากที่สุด คือ กิจกรรมส่งเสริมการกินผักและอาหารเป็นยา ($\bar{X}=4.35$, $SD=0.794$) และเมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็น พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครไม่แตกต่างกัน ($P\text{-Value}>0.05$)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง ขอให้ทุกหน่วยงานทำงานแบบบูรณาการ และดำเนินการอย่างจริงจัง เน้นการให้องค์ความรู้ สร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชน พัฒนาการใช้ภูมิปัญญาทางการแพทย์ พัฒนาสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน ส่งเสริมการพึ่งตนเองด้วยสมุนไพรส่งเสริมการใช้สมุนไพรในทุกมิติ และเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน อันจะส่งผลต่อภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนา, ยุทธศาสตร์, เมืองสมุนไพร, การมีส่วนร่วม

Abstract

Sakon Nakhon province is one of the four pilot provinces of the Herbal City where in cooperation with Chiang Rai, Prachin Buri and Surat Thani provinces. So, the Sakon Nakhon Herbal City Strategic, establish metropolis on the foundation of people and government cooperation are very importance. This research and development (R&D) was aimed to create a participative for Sakon Nakhon Herbal City strategy. The participants were personnel from government, private sectors, farmers, a group of plant growers, and processes herbs. The research was divided into 2 stages; Stage 1: to establish and development of Sakon Nakhon Herbal City Strategy by participatory action research. The data collected by documentary study, focus group discussion, SWOT analysis, brainstorming and PDCA cycle. Stage 2: An evaluation study was used a questionnaires of 400 samples, and in-dept interview of 6 executives. Descriptive statistics analyzed were frequency, percentage, mean, standard deviation. Inferential Statistics analyzed with Independent t-test and ANOVA, and qualitative data was content analysis.

The result found that Sakon Nakhon province had created a strategy of Sakon Nakhon Herbal City with participation from all sectors. The strategy has been adjusted for 2 times, and implement 5 projects from the relevant organizations. The opinion of subject on the Sakon Nakhon herbal city strategy were agreed at high level. Furthermore, the most agreeable strategy was the invention and administration of herbal knowledge strategy ($\bar{X} = 4.25$, $SD = 0.048$). In addition, the most

¹นิสิตหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร, เกษตรกรชำนาญการ กลุ่มงานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร

²อาจารย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร

³อาจารย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร

agreeable activities was promoting the vegetable and food consumption as drug ($\bar{X} = 4.35$, $SD = 0.794$). Therefore, when compared the opinions of the group on the Sakon Nakhon Herbal City strategy not difference ($P\text{-value} > 0.05$).

The suggestion of executives were to integrate all sectors to work hard and take actions seriously on providing information, building knowledge, constructing a community learning center, developing the use of cannabis for medical treatment, improve standards, promoting self-reliance with herbs, enhancing the use of herbs in all dimensions, and increasing people's income which will affect the overall economy of the country.

Keyword: Development, Strategic, Herbal City, Participation

บทนำ

สมุนไพรไทย เป็นเอกลักษณ์ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมความเป็นชาติไทยที่ได้สั่งสมมาแต่โบราณกาล ประเทศไทยมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร เพื่อวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย⁽¹⁾ รัฐบาลจึงมีนโยบายจัดทำแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2560-2564 และได้กำหนดให้มีการพัฒนาเมืองสมุนไพร (Herbal City) ระดับจังหวัดขึ้น ใน 4 ภูมิภาค โดยได้คัดเลือกจังหวัดที่มีความพร้อมทั้งด้านฐานทรัพยากร มีความเป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เหมาะสม มีจุดเด่นทั้งในด้านการส่งเสริมการเพาะปลูกเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบสมุนไพร การจัดการบริการด้วยการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เป็นแหล่งเผยแพร่ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านสุขภาพ จำนวน 4 จังหวัด ได้แก่ ปราจีนบุรี เชียงราย สุราษฎร์ธานี และสกลนคร⁽²⁾

จังหวัดสกลนคร จึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองสมุนไพร สกลนคร มหานครแห่ง พฤษภเวชนบนฐานรากประชารัฐ ขึ้น เพื่อกำหนดทิศทางหรือแนวทางการพัฒนาด้านสมุนไพร ทั้งเชิงนโยบายและเชิงกลยุทธ์ไว้ครอบคลุมทุกด้าน เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย หรือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ และผู้ประกอบการภาคเอกชนยึดถือปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน สามารถทำให้จังหวัดสกลนครเป็นศูนย์กลางสมุนไพรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรมีการจัดทำยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร ที่เกิดความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน จะก่อให้เกิดประโยชน์สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการเอกชน

วิสาหกิจชุมชน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจด้านสมุนไพรในจังหวัดสกลนคร ทั้งต้นทาง กลางทาง และปลายทาง เป็นการเพิ่มรายได้ สร้างอาชีพ และส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดสกลนคร อันจะส่งผลต่อภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร
3. เพื่อประเมินและจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์และกิจกรรมตามยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร
4. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร
5. เพื่อสรุป ประมวลผลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง

สมมติฐานการวิจัย

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครไม่แตกต่างกัน

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบ การวิจัยและพัฒนา (Research & Development) ระยะเวลา ตุลาคม 2561 - มิถุนายน 2562 แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การสร้างและพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้

ยุทธศาสตร์และนำไปสู่การปฏิบัติในระดับหน่วยงานและพื้นที่ แล้วทำการประเมินและปรับปรุงโดยใช้กระบวนการวงจรคุณภาพ (PDCA)

ระยะที่ 2 การศึกษาประเมินผล (Evaluation) โดยการเก็บข้อมูลแบบภาคตัดขวางด้วยแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1 การสร้างและพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร

ประชากร

คณะกรรมการสมุนไพรจังหวัดสกลนคร บุคลากรสาธารณสุข และบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

กลุ่มตัวอย่าง

คณะกรรมการสมุนไพรจังหวัดสกลนคร และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมประชุม ครั้งละ 60 คน

ระยะที่ 2 การศึกษาประเมินผล (Evaluation Study)

ประชากร

1. บุคลากรสาธารณสุข ได้แก่ ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสาธารณสุขของจังหวัดสกลนคร โดยผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะผู้ที่ดูแลและรับผิดชอบด้านสมุนไพรในจังหวัดสกลนคร

2. เกษตรกร ได้แก่ เกษตรกรที่ดำเนินการปลูกสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดสกลนคร โดยคัดเลือกผู้เกษตรกรท้องถิ่นเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก

3. ผู้ประกอบการด้านสมุนไพร ได้แก่ ผู้แปรรูปสมุนไพร ผู้ผลิตยาสมุนไพร ผู้ประกอบการค้าขายสมุนไพร

4. ผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้บริหารข้าราชการระดับสูงและผู้นำภาคประชาชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการดำเนินการเรื่องเมืองสมุนไพรจังหวัดสกลนคร

กลุ่มตัวอย่าง

ขนาด ตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตรไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran⁽³⁾ โดยกำหนดระดับค่า ความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อน ร้อยละ 5 ได้ขนาดตัวอย่างอย่างน้อย 384 คน เพื่อความสะดวกในการประเมินผล และการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครื่องมือเชิงปริมาณ 2) เครื่องมือเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

1.1 เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม

โดยนำยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร (ฉบับที่ 3) จากมติที่ประชุม เดือนตุลาคม 2561 มาจัดทำแบบสอบถาม โดยแบบสอบถามประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อกิจกรรมในยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้มาตรฐานแบบครบวงจร

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างและจัดการองค์ความรู้ด้านสมุนไพร

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบเครือข่ายสมุนไพรในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การตลาด และการท่องเที่ยว

แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ รวมทั้งคำถามปลายเปิด ที่เป็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1.2 เครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน หากค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม หรือค่า IOC ได้ค่าเท่ากับ 0.75 และตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับเจ้าหน้าที่ในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร จำนวน 30 คน แล้วหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาช (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าเท่ากับ 0.95

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การสร้างและพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร 1)การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Analysis) 2)การสังเกตการณ์ 3)การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) 4)การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) ด้วยเทคนิค SWOT Analysis 5)การจัดประชุมอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) 6)ทำการประเมินและปรับปรุงโดยใช้กระบวนการ PDCA

ระยะที่ 2 การศึกษาประเมินผล (Evaluation Study)

1.วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ 1)แจกแบบสอบถามในการประชุมผู้บริหารประจำเดือน แพทย์แผนไทย เกษตรกร และสมาชิกสหกรณ์สมุนไพรสกลนคร 2)แจกแบบสอบถามไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ 1)นัดหมายสัมภาษณ์ผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญ 2)ดำเนินการสัมภาษณ์และบันทึกเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 การสร้างและพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1.การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการถอดคำพูดจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. สถิติเชิงอนุมาน ใช้เปรียบเทียบระดับความคิดเห็น ได้แก่ 1) Independent t-test เพื่อทดสอบความแตกต่าง ข้อมูล 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน 2) One-Way ANOVA เพื่อทดสอบความแตกต่าง ข้อมูลตั้งแต่ 3 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน

โดยผู้วิจัยได้พิจารณาทดสอบข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) ในการใช้สถิติ ได้แก่ การแจกแจงข้อมูล และความแปรปรวน

จริยธรรมในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยต้องได้รับอนุญาตในการทำวิจัย ทุกกระบวนการ โดยได้รับความเห็นชอบและการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร เอกสารรับรองเลขที่ SKN REC 2019-011 รหัสโครงการ 026-2562

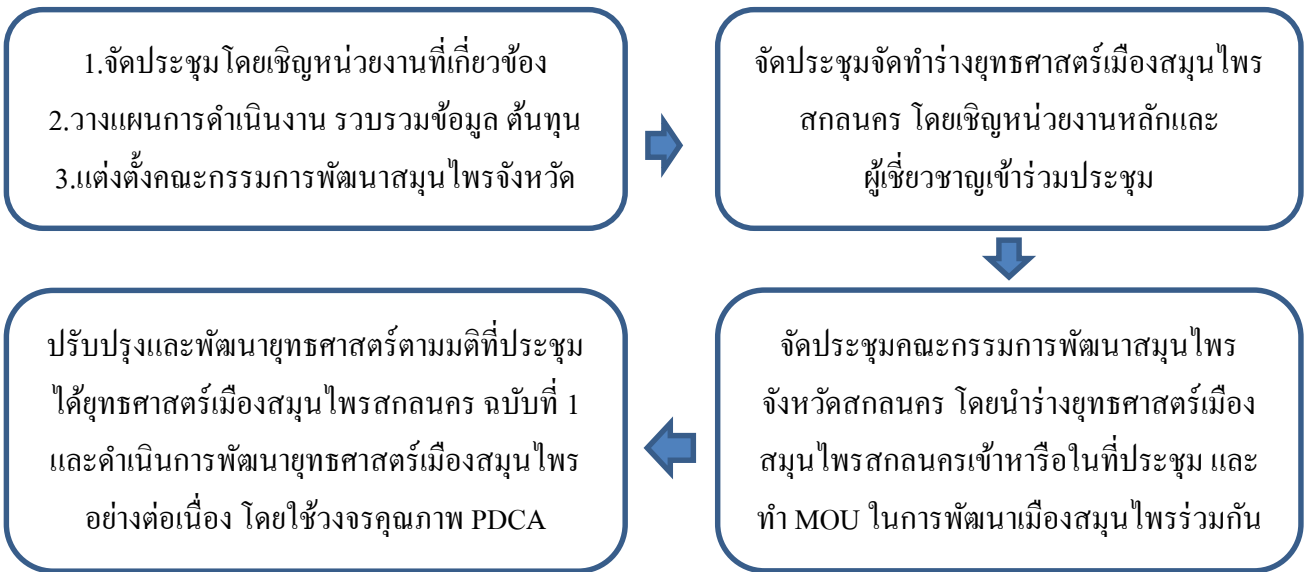
ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 การสร้างยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร

กระบวนการและขั้นตอนการสร้าง

ยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร

1.การจัดทำยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร ฉบับที่ 1

2. กระบวนการปรับปรุงยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรรักษาโรค โดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA

Plan	ประชุม วางแผนการดำเนินงาน
Do	หน่วยงานต่างๆ นำยุทธศาสตร์ไปจัดทำโครงการและดำเนินการ
Check	ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน
Action	สรุปผลการดำเนินงาน และปรับปรุงยุทธศาสตร์ให้เหมาะสม

หน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการสร้างยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรรักษาโรค

1. หน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร สำนักงานเกษตรจังหวัดสกลนคร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสกลนคร โรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสว่างแดนดิน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนคร สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสกลนคร สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสกลนคร หอการค้าจังหวัดสกลนคร บริษัทประชารัฐรักสามัคคี จักัด และเครือข่ายอินแปง

2. หน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ สำนักงานจังหวัดสกลนคร สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดสกลนคร สถานีพัฒนาที่ดินสกลนคร ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรสกลนคร สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสกลนคร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 8 อุดรธานี สภาอุตสาหกรรมจังหวัดสกลนคร โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานด้านมะเร็งสกลนคร อโรคยศาล วัดคำประมง สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสกลนคร สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร และชมรมร้านขายยาจังหวัดสกลนคร

ยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรรักษาโรค

1) ประชุมจัดทำร่างยุทธศาสตร์โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในเดือนเมษายน 2559 2) ประชุมคณะกรรมการสมุนไพรรักษาโรค ในเดือนพฤษภาคม 2559 เพื่อรับรองยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรรักษาโรค ฉบับที่ 1 3) ประชุมบุคลากรสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงยุทธศาสตร์ครั้งที่ 1 ในเดือนสิงหาคม 2559 ได้ยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรรักษาโรค ฉบับที่ 2 4) ประชุมบุคลากรสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงยุทธศาสตร์ครั้งที่ 2 ในเดือนตุลาคม 2561 ได้ยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรรักษาโรค ฉบับที่ 3 โดยนำ

1) พัฒนามาตรฐานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก 2) พัฒนามาตรฐานสปาเพื่อสุขภาพ 3) พัฒนามาตรฐานการรักษาโดยหมอพื้นบ้าน (ยาต้ม ยาหม้อพื้นบ้าน) และสนับสนุนการรับรองหมอพื้นบ้าน

6. สร้างพื้นที่ต้นแบบด้านสมุนไพร 1) สร้างศูนย์เรียนรู้สมุนไพรในชุมชน 2) สร้างหมู่บ้านต้นแบบการดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรตามกลุ่มวัย 3) สร้างแปลงปลูกพืชสมุนไพรต้นแบบ 4) สร้างถนนต้นแบบสมุนไพร 5) สร้างหน่วยบริการสาธารณสุขต้นแบบด้านสมุนไพร 6) สร้างโรงเรียนต้นแบบด้านสมุนไพร 7) สร้างวัดต้นแบบด้านสมุนไพร 8) สร้างสวนสาธิตสมุนไพรต้นแบบ 9) สร้างป่าสมุนไพรต้นแบบ

7. ส่งเสริมการปลูกสมุนไพรและอนุรักษ์สมุนไพรในป่าครอบครัวและป่าชุมชน 1) ส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในป่าครอบครัว 2) ส่งเสริมการปลูกสมุนไพรเกษตรแปลงใหญ่ 3) ส่งเสริมการจัดทำประชาคมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสมุนไพรในป่าชุมชน

8. ส่งเสริมและพัฒนากาให้บริการของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยสากลนคร 1) ส่งเสริมและพัฒนากาให้บริการของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานด้านมะเร็ง สกลนคร อโรคยศาล วัดคำประมง 2) ส่งเสริมและพัฒนากาให้บริการของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยสากลนคร หลวงปู่แป้นสุภัทโท

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การตลาด และการท่องเที่ยว

สื่อสารในระบบสุขภาพ 1) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์สำหรับบุคลากรสาธารณสุข 2) จัดทำวารสารสมุนไพรจังหวัดสกลนคร เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ 3) จัดทำเอกสารให้ความรู้สมุนไพรแบบหน้าเดียวเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์

สื่อสารเพื่อให้ประชาชนดูแลตนเองด้วยสมุนไพร

จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์สำหรับประชาชน เช่น แผ่นพับ ซีดี เปิดตามหอกระจายเสียงและสถานีวิทยุ

สื่อสารในเด็กและเยาวชน 1) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์สำหรับเด็กและเยาวชน 2) จัดค่ายเยาวชนสมุนไพร

บูรณาการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร 1) จัดจำหน่ายร่วมกับบริษัทประชารัฐรักสามัคคีสกลนคร จำกัด 2) จัดจำหน่ายในร้านขายยา ห้างสรรพสินค้า และร้านค้า 3)

รวบรวม คัดเลือกผลิตภัณฑ์สมุนไพรและดีดีโก้ “เมืองสมุนไพรสกลนคร มหานครแห่งพลุกยเวช”

จัดหาช่องทางการตลาด 1) เปิดช่องทางการตลาดสู่ต่างประเทศ โดยเน้นประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียน 2) จัดตั้งตลาดกลางสมุนไพร 3) จัดจำหน่ายแบบ Online ผ่านเว็บไซต์ และแอปพลิเคชันไลน์ 4) จัดทำข้อตกลงทางการค้าระหว่างสหกรณ์สมุนไพรสกลนคร และบริษัทเอกชน 5) จัดจำหน่ายสินค้าในตลาดนัดชุมชน ถนนคนเดิน 6) จัดจำหน่ายเป็นชุดของขวัญ ของฝาก และกระเช้าสมุนไพร 7) จัดบูธจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรในหน่วยบริการสาธารณสุขและสถานที่ท่องเที่ยว

จัดตั้งศูนย์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรครบวงจร 1) จัดตั้งศูนย์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรในศูนย์ OTOP 2) จัดตั้งศูนย์จำหน่าย (Outlet) ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

ส่งเสริมการท่องเที่ยวจากสมุนไพร 1) พัฒนาแหล่งปลูกสมุนไพรเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) จัดทัวร์หรือเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ส่งเสริมและพัฒนาให้สมุนไพรเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของจังหวัดสกลนคร

คัดเลือกสมุนไพรเพื่อพัฒนาเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของจังหวัดสกลนครเพิ่มเติม

โครงการที่เกี่ยวข้องกับเมืองสมุนไพรสกลนคร

1) โครงการพัฒนาเมืองสมุนไพรสกลนคร ปีงบประมาณ 2559 งบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข 2) โครงการพัฒนาเมืองสมุนไพรกลุ่มจังหวัดสนุก ปีงบประมาณ 2560 งบประมาณสนับสนุนจากกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 (งบประมาณ Big Lock) 3) โครงการพัฒนาเมืองสมุนไพรแห่งภาคอีสาน ปีงบประมาณ 2561 งบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข เสนอผ่านกรรมการพิจารณางบประมาณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4) โครงการพัฒนา

เมืองสมุนไพรกลุ่มจังหวัดสกลนคร ปีงบประมาณ 2562
งบประมาณสนับสนุนจากกลุ่มจังหวัดภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 5) โครงการพัฒนาเมือง
สมุนไพรจังหวัดสกลนคร ปีงบประมาณ 2562
งบประมาณสนับสนุนจากกรมการแพทย์แผนไทยและ
การแพทย์ทางเลือก และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
สกลนคร

ส่วนที่ 2 การประเมินผลจากแบบสอบถาม

คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบ
แบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 73.0
เพศชาย ร้อยละ 27.0 ส่วนใหญ่มีอายุ ระหว่าง 20-30 ปี ร้อย
ละ 49.8 รองลงมา อายุระหว่าง 51 – 60 ปี ส่วนใหญ่
สถานภาพ โสด ร้อยละ 53.3 สมรส ร้อยละ 40.5 วุฒิ
การศึกษา ส่วนใหญ่ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 72.5
รองลงมาระดับปริญญาโท ร้อยละ 11.5 อาชีพส่วนใหญ่
เป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร้อยละ 81.8 รองลง
มาเป็น เกษตรกร ร้อยละ 12.3 รายได้ ส่วนใหญ่ อยู่ระหว่าง
10,000-20,000 บาท/เดือน ร้อยละ 48.0 รองลงมา รายได้
มากกว่า 30,000 บาท/เดือน ร้อยละ 24.2

ความคิดเห็นต่อยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพร สกลนคร

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้ มาตรฐานแบบครบวงจร

พบว่าส่วนมากร้อยละ 83.0 มีความคิดเห็น เห็น
ด้วยในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 16.3 เห็นด้วยในระดับ
ปานกลาง ($\bar{X} = 76.47$ SD = 11.60)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างและจัดการองค์ความรู้ด้าน สมุนไพร

พบว่าส่วนมากร้อยละ 82.8 มีความคิดเห็น เห็นด้วย
ในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 15.5 เห็นด้วยในระดับปาน
กลาง ($\bar{X} = 63.72$ SD = 10.01)

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบเครือข่ายสมุนไพรใน ชุมชน

พบว่าส่วนมากร้อยละ 83.3 มีความคิดเห็น เห็น
ด้วยในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 14.8 เห็นด้วยในระดับ
ปานกลาง ($\bar{X} = 126.45$ SD = 19.50)

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การตลาด และ การท่องเที่ยว

พบว่าส่วนมาก ร้อยละ 79.3 มีความคิดเห็น เห็น
ด้วยในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 19.3 เห็นด้วยในระดับ
ปานกลาง ($\bar{X} = 88.26$ SD = 14.43)

ความคิดเห็นต่อกิจกรรมในยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพร สกลนคร

1. ความคิดเห็นต่อกิจกรรมในยุทธศาสตร์ที่ 1 การ พัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้มาตรฐานแบบครบวงจร

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบ
แบบสอบถามต่อกิจกรรมทั้ง 18 ข้อ ($\bar{X} = 4.24$ SD =
0.045) พบว่า เห็นด้วยมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่
กิจกรรมที่ 1.3.1 พัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรเด่นประจำ
จังหวัด ($\bar{X} = 4.33$ SD = 0.810) รองลงมา ได้แก่ กิจกรรม
ที่ 1.1.2 ส่งเสริมและพัฒนาแปลงปลูกสมุนไพรให้ได้
มาตรฐานอินทรีย์ ($\bar{X} = 4.32$ SD = 0.757) และกิจกรรมที่
1.2.4 พัฒนาโรงงานผลิตยาสมุนไพรทั้งภาครัฐและเอกชน
ให้ผ่านมาตรฐาน GMP, GMP-PICs ($\bar{X} = 4.33$ SD =
0.806)

2. ความคิดเห็นต่อกิจกรรมในยุทธศาสตร์ที่ 2 การ สร้างและจัดการองค์ความรู้ด้านสมุนไพร

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบ
แบบสอบถามต่อกิจกรรมทั้ง 15 ข้อ ($\bar{X} = 4.25$ SD =
0.048) พบว่า เห็นด้วยมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่
กิจกรรมที่ 2.1.3 จัดอบรมให้ความรู้การปลูกสมุนไพร
($\bar{X} = 4.32$ SD = 0.719) รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมที่ 2.1.4
จัดอบรมให้ความรู้การแปรรูปและผลิตสมุนไพร ($\bar{X} =$

4.32 SD = 0.731) และกิจกรรมที่ 1.2.4 จัดอบรมให้ความรู้บุคลากรด้านสมุนไพร ($\bar{X}$ = 4.30 SD = 0.810)

3.ความคิดเห็นต่อกิจกรรมในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบเครือข่ายสมุนไพรในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อกิจกรรมทั้ง 30 ข้อ ($\bar{X}$ = 4.21 SD = 0.070) พบว่า เห็นด้วยมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ กิจกรรมที่ 3.3.3 การกินผักและอาหารเป็นยา ($\bar{X}$ = 4.35 SD = 0.794) รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมที่ 3.8.1 ส่งเสริมและพัฒนาระบบการให้บริการของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานด้านมะเร็ง สกลนคร อโรคยศาล วัดคำประมง ($\bar{X}$ = 4.34 SD = 0.749) และกิจกรรมที่ 3.3.5 การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยสมุนไพร ($\bar{X}$ = 4.33 SD = 0.795)

4.ความคิดเห็นต่อกิจกรรมในยุทธศาสตร์ที่ 4 การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การตลาด และการท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อกิจกรรมทั้ง 21 ข้อ ($\bar{X}$ = 4.21 SD = 0.070) พบว่า เห็นด้วยมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ กิจกรรมที่ 4.7.1 พัฒนาแหล่งปลูกสมุนไพรเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ($\bar{X}$ = 4.32 SD = 0.793) รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมที่ 4.8.1 คัดเลือกสมุนไพรเพื่อพัฒนาเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของจังหวัดสกลนครเพิ่มเติม ($\bar{X}$ = 4.32 SD = 0.777) และกิจกรรมที่ 4.6.1 จัดตั้งศูนย์

ผลิตภัณฑ์สมุนไพรในศูนย์ OTOP ($\bar{X}$ = 4.29 SD = 0.761)

5.ความคิดเห็นต่อภาพรวมยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ ($\bar{X}$ = 4.23 SD = 0.065) พบว่า เห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างและจัดการองค์ความรู้ด้านสมุนไพร ($\bar{X}$ = 4.25 SD = 0.048) รองลงมา คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้มาตรฐานแบบครบวงจร ($\bar{X}$ = 4.24 SD = 0.045)

สำหรับ กิจกรรมในยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ กิจกรรมที่เห็นด้วยมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ กิจกรรมที่ 3.3.3 ส่งเสริมการกินผักและอาหารเป็นยา ($\bar{X}$ = 4.35 SD = 0.794) รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมที่ 3.8.1 ส่งเสริมและพัฒนาระบบการให้บริการของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานด้านมะเร็ง สกลนคร อโรคยศาล วัดคำประมง ($\bar{X}$ = 4.34 SD = 0.749) และกิจกรรมที่ 1.3.1 พัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรเด่นประจำจังหวัด ($\bar{X}$ = 4.33 SD = 0.810)

ส่วนที่ 3 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร

เปรียบเทียบตัวแปร เพศ อายุ สถานภาพ คุณวุฒิการศึกษา อาชีพ และรายได้ กับผลรวมระดับความคิดเห็นทั้งหมด โดยใช้ Independent t-test หากมีข้อมูล 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน และใช้ One-Way ANOVA หากมีข้อมูลตั้งแต่ 3 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน ซึ่งหากมีข้อมูลตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไป ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มใหม่เป็น 2 กลุ่มเพื่อทดสอบโดยใช้ Independent t-test เพิ่มเติม

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของตัวแปรแต่ละกลุ่มกับผลรวมระดับความคิดเห็นทั้งหมด ดังนี้

ลำดับ	ตัวแปร	ค่า P-Value ทดสอบโดยใช้ Independent t-test	ค่า P-Value ทดสอบโดยใช้ One-Way ANOVA
1	เพศ	0.484	-
2	อายุ	0.087 (แบ่งกลุ่ม ไม่เกิน 30 ปี และ มากกว่า 30 ปี)	0.858
3	สถานภาพ	0.412 (แบ่งกลุ่ม โสด และ สมรสแล้ว)	0.465
4	คุณวุฒิการศึกษา	0.246 (แบ่งกลุ่ม ต่ำกว่า ป.ตรี และ ป.ตรีขึ้นไป)	0.347
5	อาชีพ	0.166 (แบ่งกลุ่ม ภาครัฐ และ ภาคเอกชน)	0.663
6	รายได้	0.442 (แบ่งกลุ่ม ไม่เกิน 10,000 บาท/เดือน และ เกิน 10,000 บาท/เดือน)	0.654

พบว่า P-Value > 0.05 ทุกการทดสอบ ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ กิจกรรมเพิ่มเติมในยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร

ข้อเสนอแนะจากแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เช่น ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปลูกและผู้ผลิต ควรมีการศึกษานวัตกรรมเฉพาะเนื้อเยื่อเข้ามาเสริม เพิ่มเรื่องบรรจุภัณฑ์ เพิ่มเรื่องกองทุนพัฒนาศักยภาพ การตรวจวิเคราะห์ ควรจะดำเนินกิจกรรมให้เป็นรูปธรรม จริงจังแต่ต่อเนื่อง ควรมีการประเมินผลความก้าวหน้าของกิจกรรมเป็นระยะๆ ควรพัฒนาสมุนไพรในรูปแบบที่สามารถสร้างรายได้ต่อเกษตรกรได้ ควรมีศูนย์ข้อมูลของความรู้สมุนไพรหรือสมุนไพรท้องถิ่น ควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นแบบอย่างหรือต้นแบบ ควรให้องค์ความรู้เรื่องกล้วยา ควรมีการแจกต้นกล้าสมุนไพรในท้องถิ่นให้มีความหลากหลาย ควรจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรสมุนไพรท้องถิ่น ควรมีการนวดแผนไทยในงานต่างๆ ของจังหวัดเพื่อสร้างรายได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร

จากการสัมภาษณ์ ผู้บริหารได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เช่น เน้นการสร้างและจัดการองค์ความรู้ พัฒนาการใช้กล้วยาทางการแพทย์ และสมุนไพรประกอบตำรับกล้วยา ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สร้างสินค้าที่ได้มาตรฐาน ส่งเสริมป่าครอบครัว ทำให้เกิดรายได้และการพึ่งตนเองด้วยสมุนไพร เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผล

1.การสร้างยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครแบบมีส่วนร่วม ได้มีจัดทำยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครแบบมีส่วนร่วมโดยบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เกิดยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร มหานครแห่งพฤษภเวษ บนฐานรากประชารัฐ ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ และมีปรับปรุงยุทธศาสตร์จำนวน 2 ครั้ง

2.ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร ได้ดำเนินการตามโครงการที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ปีงบประมาณ 2559-2562 จำนวน 5 โครงการ สอดคล้องกับทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างและจัดการองค์ความรู้ มากที่สุด

3.ผลการประเมินและจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ พบว่า ยุทธศาสตร์ที่เห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างและจัดการองค์ความรู้ด้านสมุนไพร ($\bar{X} = 4.25$, $SD = 0.048$) และกิจกรรมที่เห็นด้วย

มากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการกินผักและอาหารเป็นยา ($\bar{X} = 4.35$, $SD = 0.794$)

4. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นพบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-Value} > 0.05$)

5. ผลสรุป ประมวลผลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง พบว่า อยากให้ทุกหน่วยงานทำงานแบบบูรณาการ และดำเนินการอย่างจริงจัง เน้นการให้องค์ความรู้ สร้างศูนย์เรียนรู้ ชุมชนพัฒนาการใช้กัญชาทางการแพทย์ พัฒนาสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน ทำให้เกิดรายได้และการพึ่งตนเองด้วยสมุนไพร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรนำยุทธศาสตร์ไปใช้ในการดำเนินการพัฒนาเมืองสมุนไพรสกลนครอย่างจริงจัง เน้นการพัฒนากระบวนการจัดการองค์ความรู้ และส่งเสริมการกินผักและอาหารเป็นยา

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผู้วิจัยควรจะดำเนินการวิจัยต่อเนื่อง โดยเพิ่มการนำเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) ในการเก็บข้อมูล และควรใช้กระบวนการ PMQA เข้ามาจัดระบบการดำเนินงานเมืองสมุนไพร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นำผลการศึกษาเสนอในที่ประชุมคณะกรรมการสมุนไพรจังหวัดสกลนคร เพื่อวางแผนการดำเนินงานและปรับปรุงยุทธศาสตร์ โดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน ควรมีส่งเสริมการปฏิบัติงาน การสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร ในการพัฒนาเมืองสมุนไพร เพื่อประโยชน์ของประชาชนชาวจังหวัดสกลนครต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ อ.ดร. วุฒิพงศ์ ภักดีกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อ.ดร. วรินทร์มาศ เกษทองมา และ รศ. สุภชัย ดิยวรรณันท์ ผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ บิดามารดา ภรรยา บุตรี ที่เป็นกำลังใจ ขอขอบคุณทีมผู้ช่วยนักวิจัยที่ช่วยประสานงานการจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ การลงเก็บข้อมูลในพื้นที่จังหวัดสกลนคร

เอกสารอ้างอิง

1. กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. รายงานการสาธารณสุขไทย ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก 2555-2556. กรุงเทพฯ, 2556 .
2. กระทรวงสาธารณสุข และองค์กรภาครัฐ-เอกชน. แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564. บจก.ทีเอส อินเทอร์เน็ต จำกัด, กรุงเทพฯ, 2559
3. กัลยา วาณิชย์บัญชา. การวิเคราะห์ทางสถิติ : สถิติเพื่อการตัดสินใจ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2549